

Heda šota češtině

LENKA
KAPSOVÁ
překladatelka

ZTRACENÍ V JAZYCE

Prošpikovávat mateřskou řeč slovy cizího jazyka, který je zrovna v kurzu, patřílo k projevům „světáctví“ odjakživa – v různých dobách a zemích to byly různé jazyky. Pokud jde o angličtinu u nás, první vlnu světáctví po roce 1989 přivezli emigranti, kteří více či méně záměrně prokládali hovor anglickými slovy. Následovali ti, kdo rychle vyjeli za hranice nebo se uchytili v zahraničních firmách a mohli oslovovat nabytými jazykovými dovednostmi a rozhledem.

Měla jsem dojem, že dnes je už angličtina takovou samozřejmostí, že prokládat hovor anglickými výrazy nemůže ani při nejlepší vůli působit světácky. Omyl! Sobotní večer, chvíle rodinné pohody, díváme se na film a na něm se pochutnáváme. Slastně si povzdechnu, že takhle si představuju víkendový večer, a dcera utrousí: „To je chill, mami, co? A syn rozverně dodá: Chillujeme!“ Zírám. Chápu odkaz na hovorové anglické *chill out* (být v pohodě, relaxovat), ale nikdy jsem slovo neslyšela počeštěně!

Chvíle rodinné pohody, díváme se na film a na něčem si pochutnáváme. Takhle si představuju sobotní večer.

Vtom dcera

utrousí: „To je chill, mami, co?“

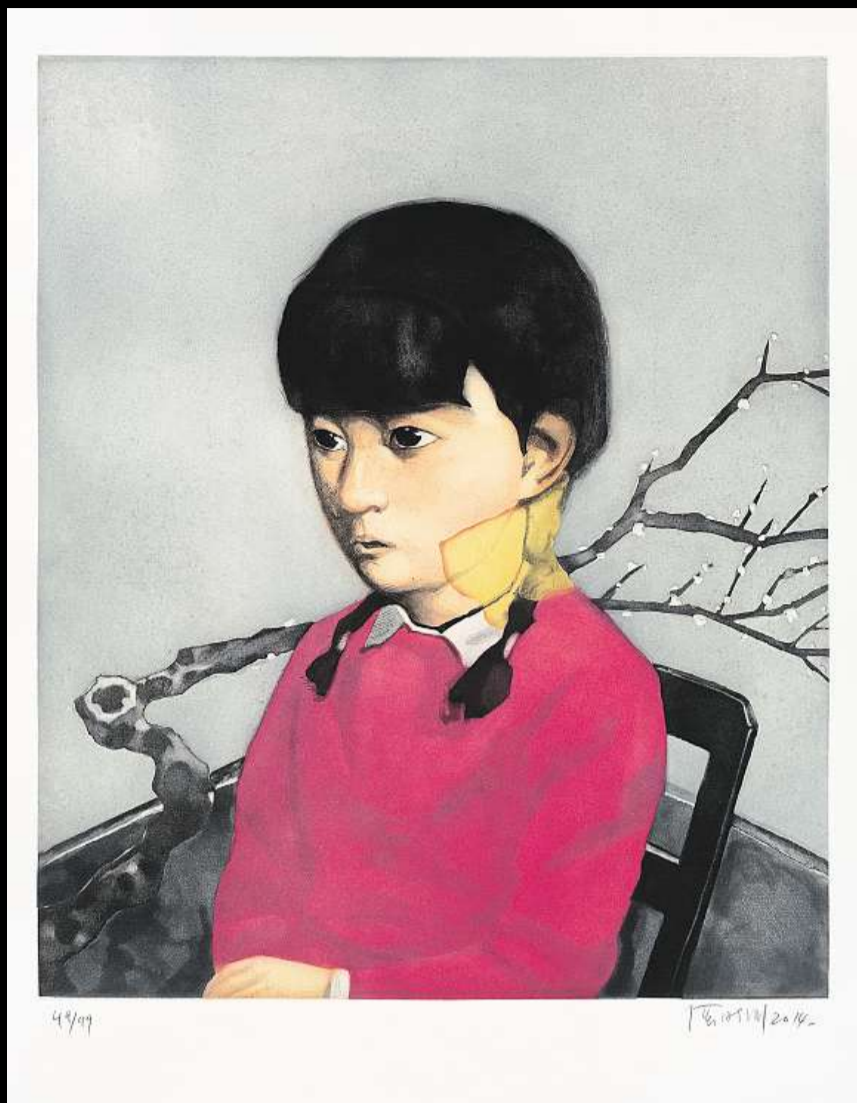
Chci to dál prozkoumat, tak píšu na Facebooku dceři přátel, třináctileté Bětce, jestli odposlechla další podobné výrazy (anglicismy s českými koncovkami). Seznam příkladů, které mi poslala, má takový zvrhlý půvab, že stojí za ocitování.

Bětka píše: „No tak určitě se používá *cookla* si to v kuchyni, *ranovala* si to po té cestě, *chillnula* si to po městě, jumpla si to tam, *getla* pěknou *hedu šotu*, *dorajdla* si to až k nám, *týčuje* nás matiku, *wrajmu* si ty zápisky, *looknu* se na ten chat, *sleepnu* si to třeba ve stodole, *dancnu* si na diskošce.“ Já v šoku: Prosim tě, a takhle se vážně mluví? Bětka: No tak vtechno jsem to slyšela od nějakých youtuberů nebo lidí na ulici... Tedy samozřejmě to neříká ledajaký člověk. Podle mě to používají akorát ty, co mají velké sebevědomí. Já: A co je to heda šota? Bětka: Rána do hlavy!

Za favorita si v duchu označuju slovo „dorajdla“, které má nejen českou příponu, ale i předponu (!), a ptám se ještě desetileté dcery. Prý při vybíjení volají „hed šot“. Telefonu se běžně říká *foun* – syn na důkaz nese časopis ABC, kde se na titulní stránce skví věta „Vytuň si founa!“ Jinak prý hodně frčí výraz „deep“ (*deep* chvílka, *deep* fotka – taková s atmosférou...). Zajímavé je, že doma tak děti nemluví, takže nám rodičům zůstává tenhle jazyk utajený.

Co z toho vyvodit? Někdy jde o lenost – třeba hrádit na internetu přebírají anglickou terminologii, protože české ekvivalenty nejsou zatím nebo neexistují. Některá slova zase pokrývají určité pole významů chybějící v mateřštině – myslím, že to platí třeba zrovna o slangovém slovu „vytunit“ (nejen vydat, ale také dodat detaily, dovést k dokonalosti, pohrát si s tím...). Někdy je výhodou údernost – „datum odevzdání“ zní suše a klopotně, zato *deadline* účinně vystraší každého.

Úkaz zvaný světáctví však zjevně žije dál. Dnes jsem na záchodě vzala do ruky magazín největšího knihkupectví u nás. Na obálce čtu: NAŠE NEWS. Tak tomu říkám heda šota ubalená češtině!

GALERIE

Můžeš na ni mluvit. Můžeš křičet.
Pohnout horou, a přesto mlčí.

Obraz *Slivon a dívka* od čínského malíře Čang Siao-Kanga je vystaven v pražské Galerii Zdeněk Sklenář do 10. května.

Přemrouskávat dějiny

Osobní výběr ze světového tisku

Každý spisovatel dobře ví, jak náročné je být spisovatelem. Ne snad proto, že musí pořád psát, ale proto, že se musí pořad předvádět na „čteních“ či knižních veletrzích. Ví to i spisovatelka Sibylle Bergová. A protože je zároveň prestižní blogerkou webu *Spiegel Online*, hned po absolvování veletrhu si z té frustrace uleví napsáním článku *Jsem jenom muž dřeva*.

Bergovou rozčilluje tyjatr okolo „lidí slov“. Nechápe, proč po těch, kteří píšou, se ještě chce, aby mluvili. Ale dělají to. Očekává se to od nich. Musí uspokojovat poptávku, ať pochází od kohokoliv. Přitom psaní je jen řemeslo, stejně jako třeba truhlářina. Proto si Bergová dokáže náročně představit besedu s truhlářem.

„Jak pracujete?“ – „Nejprve se dlouho s myšlenkou na stůl jen procházím, řekl bych, že jsem jí přímo těhotný. Jasně že to tak ve skutečnosti neříkám, vždyť jsem jen muž dřeva. Pak rešeršuju o stolech, dělám si poznámky, zkouším pochopit duši stolu. Soustředím se. Víte, disciplína je alfa a omega mé profese.“

„Proto jste svůj poslední stůl udělal kulatý?“ – „Přesně tak. Díky, že jste to pochopila. Je kulatý, zbavený všech funkcí. Je nožem do masa konzumenta. Chci jen burcovat. Já totiž nikdy nemyslím na spotřebitele, vždycky jen na příběh, který ten stůl vypráví.“

Už víte, jak těžké je být spisovatelem?

Genetici pomalu, ale jistě začínají válcovat historiky i archeology. Proč? Historie zkoumá jen malé výseče dějin – to, co tvrdí vítězové. Archeologie zkoumá hroby velmi bohatých lidí (anebo naopak smetiště). Genetika má v zorném poli „dolních deset milionů“, jak by řekl Miloš Zeman. Nezkoumá úzké elity, ale masy. Dokáže zachytit vývoj celé populace i segmentů, které ji tvoří.

Tvrdí to genetik Peter Donnelly, jeden z lídrů britského výzkumu, o kterém refe-

ZBYNĚK
PETRÁČEK
komentátor LN

ROZCESTNÍK

Slavné události jako invaze Normanů sice mění dynastie a inspirují národní mýty, ale prováděly je tak úzké elity, že jejich DNA se brzy rozpustila ve většině.

ruje časopis *Nature* a v čtenářsky stravitelnějším podání Nicholas Wade v listu *The New York Times*.

Výzkumníci analyzovali populaci celých Britských ostrovů. Některé závěry se nesou zcela v duchu očekávání. Třeba na Orknejských souostroví severně od Skotska, má 25 % DNA norský původ (bylo to přímo na ráně nájezdům vikingů, že). Jiné závěry ale boří navykly stereotypy. Příklad. Hlavním přelomem v britských dějinách zůstává invaze Normanů z roku 1066 (Vilém Dobyvatel). Jenže tato slavná invaze nezanechala stopy v DNA. Naopak asi o třetinu DNA současných Britů se postarala mnohem pozdější, leč historicky nezachycená vlna přistěhovalců ze severní Francie.

Co z toho plyne? Slavné události, jako invaze Normanů, sice mění dynastie, inspirují národní mýty i Hollywood (příběh odbojáře Rodina Hooda), ale prováděly je tak úzké elity, že jejich DNA se

brzy rozpustila ve většině. Naproti tomu „neudálosti“, jako migrace ze severu Francie, nezanechaly stopy v historii, ale o to silnější v DNA. Jejich nositeli nebyly elity, ale běžné mrouskající se páry či jak to říci slušně. V době, kdy se stále varuje před přepisováním historie, vidíme pěknou ukázkou jejího „přemrouskávání“.

Na pozadí sociálního státu neschopného plnit své sliby dané vlastním lidu se rýsuje nová sociální síť. Možná budete muset prodat auto či zastavit splácení hypotéky, ale nikdy nepřijde o přístup na Spotify a Google, nástroje umožňující digitalizovat kapitál. Než auto i dům zmizí, Silicon Valley ho pomůže změnit v produktivní kapitál. Píše to ve *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, v článku *Jen na nás nechoďte s digitálním socialismem*, Jevgenij Morozov, Američan narozený v Bělorusku, jenž se profiluje jako skeptik digitální éry.

Morozov si všimá, že Silicon Valley získalo pověst hlavního „narovnavače světa“, toho, kdo hájí slabé a chudé proti zlým trhům (výraz „digitální socialismus“ se poprvé objevil roku 2007 v časopise *Wired*). Všimá si i toho, jak Silicon Valley proniká do služeb donedávna vyhrazených tradičnímu byznysu. A pak si dovoluje jistou prognózu.

Už není na výběr mezi trhem a státem, ale jen mezi politikou a nepolitikou. Je to volba mezi dvěma systémy. První funguje bez veškeré institucionální i politické fantazie a tvoří ho kombinace hackerů, byznysmenů a spekulantů, kteří dávají na každý sociální problém jen jednu odpověď. Druhý systém stále ještě nabízí explicitní politická řešení zkoumající, kdo (občané, byznys, stát), co a za jakých podmínek má vlastnit. Ale s „digitálním socialismem“ to nic společného nemá.

Dejme tomu. Ale jistě lidi to stejně neodradí od touhy po „digitálním socialismu s lidskou tvář“.

Exxon Mobil zezelenal

VOJTĚCH
NOVOTNÝ
entomolog

VĚDECKÁ LEKCE

Nadnárodní koncerny ničí naši modro-zelenou planetu, pokoušejí se o světovládu a vůbec, jsou nepřítelem prostého lidu. Tolik mantra četných zelených nevládních organizací, jakož i nejednoho akademického ekologa. Jejich názory jsou formovány téměř výhradně pozorováním zvenku, neboť zaměstnanci nadnárodních koncernů aby mezi ekology pohledal. Pokud by i k takové kariéře anomálii došlo, byl by dotyčný zaprodanec velkého byznysu stejně považován za svědka podjatého, neboť placeného. Býti placen univerzitou je naproti tomu pro myšlenkovou nezávislost nejspíš zcela bez rizika, nehledě na rostoucí intelektuální i politickou uniformitu univerzitního prostředí.

Tentokrát píší nikoli ze své univerzitní slonovinové věže, leč z pracovního tábora firmy Exxon Mobil, vybudovaného na břehu novoguinejského jezera Kutubu. Moji kolegové inženýři zde dohlížejí na mimořádné technické dílo, plynovod o průměru 120 cm, vedený pod zemí z vrtů ve výšce 2500 metrů nad mořem stovkami kilometrů pralesa až na mořský břeh, kde se z plynovodu každé tři dny naplní jeden supertanker a odpluje do Asie. Náš ekologický tým sleduje obnovu tropického pralesa po tomto potenciálně devastujícím, ve skutečnosti však překvapivě mírném zásahu do krajiny. Plynovod vede i nadále neporušeným pralesem a jeho pouze 30 metrů široké stavenišťě bude pod naším dohledem zarůstat vegetací, až z něj zůstane jen 10 metrů široký a 300 kilometrů dlouhý odlesněný koridor přímo nad plynovodem.

Mohu s potěšením konstatovat, že od dob katastrofy tankeru Exxon Valdez se firma změnila k lepšímu. Činím tak jakožto nezávislý odborník – laskavý čtenář jistě nahlédne absurditu jakéhokoliv podezření, že by snad zakázka za pár milionů korun mohla ovlivnit názory českého intelektuála. Exxon si spočítal, že ohleduplný přístup k přírodě se vyplatí pro renomé firmy a má na něj i dost peněz. Podobný vývoj sledujeme i u dalších velkořem a překvapivě také v bankách, jež velké projekty financují.

Vlivné firmy se zelenou tváří lákají ochránce přírody, aby s nimi firemní zelenost dále kultivovali, a to nikoli zadarmo. A někteří ochránce se nechávají přesvědčit. The Nature Conservancy, jednu z největších nadnárodních firem pro ochranu přírody, vede Mark Tercek, dříve investiční bankéř u Goldmana Sachse. Směřuje ji ke spolupráci s byznysem na vytváření co nejpříjemnějšího antropocenu, tedy biosféry obhospodařované člověkem s ohledem na jeho ekonomické zájmy. Na této vizi se podílí i známý ekolog Peter Kareiva, zatímco jiná vědecká esa, například Michael Soule nebo Stuart Pimm, jsou zásadně proti prosazování byznys modelu, redukujícího etické a estetické argumenty ochrany přírody na ekonomické.

To je starý spor, jenž nyní vzplál s novou intenzitou. A to do té míry, že vlivný časopis *Nature* otiskl v listopadu minulého roku petici 240 vědců vyzývající ke konci hádek a společné práci na ochraně přírody. Výzvy ke klidu na práci místo diskuse ovšem znejí, alespoň v našich krajích, vždy podezřele. Dopad petice nebyl velký, soudě podle článku S. Pimma (brilantního ekologa, o jehož skromnosti svědčí i název jeho knihy *Svět podle Pimma*), v němž se mu podařilo nazvat intelektuálního oponenta Kareivu dříve obhospodařované vědeckém časopise *Biological Conservation*. Následovalo hromadné omdlávání ekofeministických vědkyň, jež donutilo šéfredaktora Primacka (autora oblíbené, i do češtiny přeložené, učebnice ochrany přírody) k tištěné omluvě za nevhodné výrazy, údajně ponižující ženy. Pimm se omluvit rezolutně odmítl. A potom že jsou vědecké disputece pro laiky nezajímavé!